

שיעור 3 [?] נר איש וביתו ומהדרין

מראי מקומות

- שבת כא: 'תנו רבנן מצות חנוכה נר איש וביתו [?] ואינו מורידין' וברש"י ובתד"ה והמהדרין מן המהדרין
- רמב"ם חנוכה ד:א-ג; שו"ע או"ח תרעא:ב, וביאור הגר"א ס"ק ד [מיוחס לר"ן שבת כא: ד"ה ת"ר מצות]
- פירוש המילה מהדרין [?] השו"י רש"י כא: ד"ה והמהדרין לרמב"ם חנוכה ד:א
- האם מערך מהדרין בנר חנוכה הוא חלק מהידור מצווה בכלל או מיוחד לחנוכה [?] בית הלוי ד"ה והמהדרין מן המהדרין; מרן רי"ז הלוי חנוכה ד"ה והנה יעו"ש עוד בבית הלוי
- נר איש וביתו והיחס בין מהדרין למהדרין מן המהדרין [?] ראו את מחלוקת תוספות, רמב"ם ורמ"א; פני יהושע ד"ה תנו רבנן. הסברים למחלוקת [?] חידושי מרן רי"ז הלוי חנוכה ד:א; מסורה ד עמ' ט בשם הגרי"ד; אבי מו"ר, המשפחה בהלכה עמ' 22 הערה 36; אבי מו"ר מנחת אביב עמ' 367
- מחלוקת ב"ש וב"ה [?] פני יהושע ד"ה פליגי בה; מסורה ד עמ' ג

סיכום השיעור

- 'אי נמי לשיעורא' [?] הר"י פורת בתוספות מציע ששני הסברי הגמרא חולקים האחד על השני, ולהסבר 'שיעורא' ניתן להדליק לאחר שתכלה רגל מן השוק. היוצא אפוא שדעה זו דורשת להדליק נר בשיעור אף כאשר מדליקים בזמן שאין תנועה ברחוב, ושיעורא הוא דין בחפצא של הנר. השיעור נקבע כי לכתחילה עיקר זמן ההדלקה הוא משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק; ברם לאחר שנקבע לא בודקים האם יש תנועה ברחוב אלא זהו שיעור בהגדרת נר. לעומת זאת דעת הרי"ף היא שניתן לכבות את הנר כאשר מגיע זמן שתכלה רגל מן השוק. לדעתו, הלכה זו קובעת שצריך להדליק כל עוד יש תנועה ברחוב אולם אינו שיעור בחפצא של הנר. סבי הרב ז"ל הצביע על לשון מסכת סופרים פ"כ שאין מדליקים את הנר עד שיאותו לאורו, משפט שלקוח מנר הבדלה. הרב הקשה והרי אסור להשתמש לאורה, והציע שהכוונה שהגדרת נר היא שיש אפשרות ליהנות מאורו, ושמא זמן ההדלקה נקבע ממערכת שיקולים שמגדירה נר. נזכיר שיש דיון דומה בתחילת מספכת פסחים באשר לבדיקת חמץ לאור הנר ובדיקה באור לארבעה עשר. הרמב"ן מסביר שם בגמרא ד. ש'אור הנר יפה לבדיקה בלילה' יותר

מאשר ביום, והדברים דומים.

- גדולי אחרונים תהו לפשר המהדרין בנרות חנוכה. בית הלוי סבור מדובר בדין מיוחד בגדר מצות חנוכה על רקע שאירוע הנס עצמו היה בו גדר הידור שכן היה ניתן להדליק בפתילות דקות. נכדו הגר"ז חולק וסובר מדובר בדין הידור מצוה הכללי. ברם היה צורך לציין במיוחד כי הידור מצוה עד שליש, וההידור בנר חנוכה הוא מעל שליש. קשה לי להבין את דבריו; עצם הקביעה שההידור בנר חנוכה הוא מעבר לשליש היא הודאה שמדובר בדין מיוחד. אנחנו נצעד בעקבות בית הלוי.
- נעמוד על יסוד דין 'נר איש וביתו'. מלשון הרמב"ם 'מצותו שיהיה כל בית ובית מדליק' משמע שמצות נר חנוכה היא 'חובת הבית', ולכן די שבעל הבית מדליק וממילא כל בני הבית יוצאים ידי חובה. אבא ז"ל הציע הסבר נוסף שעיקר מצות נר חנוכה הוא נר דולק בבית, וכל מי שיש לו נר דולק בבית ייצא ידי חובתו. לדבריו, 'הדלקה עושה מצווה' מתפרשת שיש ליצור את הנר על ידי מעשה הדלקה; ברם לאחר שהנר נוצר כך, קיום המצווה הוא בהימצאות הנר. עיקר הוכחתו מכך שאף מי שברמת חיוב פחותה משאר בני הבית יכול להוציאם ידי חובה, כי מעשה הדלקה שלו יוצר חפצא של נר [הגדיל ממנו הרב מבריסק שקבע שאף מי שאינו מבני הבית יכול להדליק עבורם!]. לאמתו של דבר שני ההסברים אחד: במצות בית, העיקר הוא הימצאות הנר בבית ולא מעשה מצוה של הדלקה.
- מהדרין ומהדרין מן המהדרין רש"י ז"ל 'מהדר אחר המצוה', ומדובר במילה ארמית שפירוש לחזר אחר מצוות. רמב"ם ז"ל 'מהדר את המצוה', מהמילה העברית 'הדר'. ראשונים הציעו שההידור הוא בתוספת נרות, ומדובר בשתי הצעות לתבנית של הוספה. לדעת התוספות לא מרכיבים אחד על השני, כי הם סותרים אחד את השני, כשמדליקים כנגד בני הבית מטשטשים איזה יום הוא. לדעת הרמב"ם מרכיבים אחד על השני. לדעתו, 'מהדרין מן המהדרין' מתפרש שהוא עושה את שני ההידורים יחד. הגר"א מציע שנחלקו איזה טעם לאמץ. התוספות אימצו את הטעם כנגד הימים, ואילו הרמב"ם אימץ את הטעם של מעלין בקודש.
- ברמב"ם ברור שבעל הבית מדליק את הנרות ואילו הרמ"א כותב בעל אחד מבני הבית. ידועים דברי הגר"ז שנחלקו האם ההידור יכול לעמוד לבדו או האם רק כאשר הוא צמוד לעיקר הדין. לי נראה יותר לאמץ הסבר רווח שלדעת הרמב"ם מדובר בחובת בית אף בהידור ולכן בעל הבית מדליק, ואילו לדעת הרמ"א ההידור הוא להפכו לחובת יחיד שידליק בעצמו.
- באשר ליסוד של כל הדין נראה שהוא בנוי על התבנית של ליל הסדר, שם יש דין של 'בית', שהרי קרבן פסח נאכל למנויין, 'שה לבית אבות שה לבית'. יש שם מסגרת בה יש את האב שמספר ביציאת מצרים לבני משפחתו. נאמר שם דין שכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. מדברי הרמב"ם למדנו הצעה כיצד מרבים. בפסחים קיח מופיע כוס חמישי שאומרים עליו הלל הגדול [רש"י הגיה לכוס רביעי וכך צירף את הלל הגדול להלל המצרי הנאמרות על אותו כוס]. בגאונים כוס חמישי מוצע למי שצמא

ורצה לשתות לאחר גמר ליל הסדר; הרמב"ם כותב אחרת שיש למזוג כוס חמישי. נראה שמטרתו להרבות בסיפור יציאת מצרים. הרציונל הוא לקחת את המבנה הבסיסי של ההגדה ולהוסיף יחידה הדומה לו [?] כוס נוספת עם הלל נוסף. נראה שמצות נר חנוכה עוצבה באופן שומד [?] מצות בית בה בעל הבית מדליק; הרעיון להדר הוא רעיון במצוות פרסומי ניסא כדין כל המרבה הרי זה משובח; האופן בו מרבים הוא הוספת נרות, כמו הוספת כוס.